

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverosta annetun lain sekä eräiden juomapakkausten valmisteverosta annetun lain 3 §:n ja liitteen muuttamisesta

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverosta annetun lain sekä eräiden juomapakkausten valmisteverosta annetun lain 3 §:n ja liitteen muuttamisesta (HE 137/2016 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Pia Kivimies, valtiovarainministeriö
- elintarvikeylitarkastaja Anna Lemström, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, sosiaali- ja terveysministeriö
- professori Mikael Fogelholm, Helsingin yliopisto
- jaostopääällikkö Annika Nurttila, Elintarviketurvallisuusvirasto
- erikoistutkija Heli Kuusipalo, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtaja Marleena Tanhuanpää, Elintarviketeollisuusliitto ry
- johtaja Ilkka Nieminen, Päivittäistavarakauppa ry
- pääsihteeri Vertti Kiukas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Tulli
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta
- Mehu- ja säilyketeollisuusyhdistys.

Valiokunnan lausunto StVL 6/2016 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman veropoliittisten linjausten mukaan verotuksen painopistettä siirretään työn ja yrittämisen verotuksesta erityisesti haittaverotukseen. Edelleen linjausten mukaan makeisveroa korotetaan ja laajennetaan veropohjaa kilpailuvaikutukset ja valtiontukisäädökset huomioon ottaen.

Euroopan komissiolle on tehty kaksi makeisverolain veropohjan rajauksiin liittyvää valtiontukikantelua. Komissio ei ainakaan toistaiseksi ole aloittanut asiassa muodollista tutkintamenettelyä, mutta on epävirallisesti ilmoittanut kantanaan, ettei vero kohtele samankaltaisia tuotteita veron tavoitteen kannalta neutraalisti ja voi sisältää siksi valtiontueksi katsottavaa valikoivaa verotukea veron ulkopuolelle jääville tuotteille. Komissio on katsonut, että muutokset veropohjaan tai veron tavoitteeseen ovat tarpeen.

Hallituksen esityksen tavoitteena on korjata makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverotuksen epäkohtia, jotka ovat ilmenneet rajanvedossa veronalaisten ja veron ulkopuolella olevien tuotteiden välillä ottaen huomioon veron ensisijainen valtiontaloudellinen tavoite. Esityksessä on pyritty löytämään ratkaisu, jolla valmisteverotuksessa kohdeltaisiin mahdollisimman neutraalisti saman tuoteryhmän tuotteita. Esityksessä makeisten ja jäätelön valmisteverosta luovutaan neutraalisuusongelmien vuoksi sen sijaan, että olisi tarkennettu verollisten ja verottomien tuotteiden rajanvetoa. Virvoitusjuomaveroa ei enää jatkossa peritä maustamattomista kasvipohjaisista juomista.

Esityksen perustelujen mukaan kahden toisiaan riittävän läheisesti korvaavan tuotteen toisistaan poikkeavan verokohtelun on katsottu olevan valtiontukisäännösten kannalta oikeutettua vain, jos se on veron tavoitteen kannalta perusteltua. Koska makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteveron tavoite on valtiontaloudellinen, veron tulisi kohdistua mahdollisimman tasapuolisesti ja laaja-alaisesti samankaltaisiin tuotteisiin.

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on useissa lausunnoissaan katsonut, että terveellisen ruokavalion omaksumista tulee edistää myös verotuksen keinoin (esim. StVL 14/2013 vp, StVL 11/2013 vp, StVL 3/2011 vp ja StVL 17/2010 vp). Valiokunta on korostanut erityisesti lasten ja nuorten ravintotottumuksiin vaikuttamista myös valmisteverotuksen avulla. Valiokunta on lisäksi pitänyt aiheellisena laajemmin selvittää mahdollisuuksia tukea terveellisten ravitsemusvaihtoehtojen valitsemista.

Voimassa olevassa makeisten ja jäätelön valmisteverotuksessa on terveyden edistämisen kannalta epätarkoituksenmukaisia ratkaisuja eri tuoteryhmien verollisuuden suhteen. Rajanveto-ongelmia on ollut muun muassa suklaavanukkaiden ja -jäätelön sekä suklaavohvelien ja -keksien välillä. Virvoitusjuomaveroa peritään samalla tavoin lisättyä sokeria sisältävistä juomista kuin maikutetuista hedelmävesistä tai täysmehuista.

Valiokunta pitää valitettavana, että veron tavoitteen muuttamisen ja veropohjan laajentamisen sijaan makeisten ja jäätelön valmisteverosta luovutaan nyt kokonaan eikä välittömästi kehitetä ve-

Valiokunnan lausunto StVL 6/2016 vp

roa terveyttä edistävään suuntaan. Saadun selvityksen mukaan terveysperusteisia veroja on käytössä esimerkiksi Unkarissa, Tanskassa ja Norjassa.

Kansanterveysvaikutukset

Väestön lihominen on lisääntynyt viime vuosikymmeninä niin, että sillä on vakavia kansanterveydellisiä ja kasvavia kansantaloudellisia vaikutuksia. Lihavuus on Suomessa yleisempää kuin muissa Pohjoismaissa. Lasten lihavuus on yleistynyt viime vuosikymmenien aikana siten, että nykyisin noin joka kymmenes leikki-ikäinen ja joka viides kouluikäinen lapsi on ylipainoinen tai lihava.

Makeisten ja jäätelön valmisteverosta luopuminen todennäköisesti lisää näiden tuotteiden kulu- tusta ja lisää niiden käytöstä johtuvia terveyshaittoja. On myös huomattava, että hintajou- ston vuoksi näiden tuotteiden lisääntyvä kulutus kohdistuu ennen kaikkea lapsiin ja nuoriin. Lapsilla ja nuorilla on useimmiten vähän rahaa käytettävissään, jolloin hinnanmuutokset vaikuttavat tehokkaimmin kulutuksen määrään. Kulutuksen lisääntymisen on arvioitu lisäävän sosioekonomi- sia terveyseroja, koska hinnan alentaminen lisää kulutusta erityisesti alemmissa tuloryhmissä. Makeisten ja jäätelön valmisteverotus on ollut vahva viesti myös siitä, etteivät nämä tuotteet kuu- lu terveellisen ruokavalion yleisiin valintoihin.

Tutkimusten perusteella etenkin sokeripitoisten virvoitusjuomien runsas käyttö suurentaa painoa ja lisää tyyppin 2 diabeteksen riskiä. Sokeripitoisten juomien haitallisen vaikutuksen on arvioitu johtuvan siitä, että niitä on helppo käyttää runsaasti. Valtion ravitsemusneuvottelukunta on pitä- nyt suun terveyden ylläpitämisen ja edistämisen kannalta keskeisenä säännöllistä ateriarytmiä, johon ei liity napostelua, sekä veden käyttämistä janojuomana.

Verotuksen kehittäminen

Maailman terveysjärjestön (WHO) tuoreessa raportissa todetaan, että sokeripitoisten juomien riittävän tuntuva verotus voi vähentää lihavuutta, tyyppin 2 diabeteksen yleistymistä ja hammas- sairauksia (Fiscal policies for Diet and Prevention of Noncommunicable Diseases, 2016). Sokeri- pitoisten juomien kulutuksen laskun on todettu vähentävän sokerin saantia, parantavan ruoka- valion koostumusta ja vähentävän edellä mainittuja haittoja. Raportissa on pidetty todennäköise- nä työpaikkojen kokonaismäärän lisääntymistä niillä aloilla, joille kulutus suuntautuu haitallis- ten tuotteiden sijaan.

EU:n elintarviketietoasetuksen (EU 1169/2011) nojalla tämän vuoden joulukuussa tulee voi- maan pakattujen elintarvikkeiden energian, hiilihydraattien, kokonaissokerin, rasvan, tyydytty- neen rasvan, suolan ja proteiinin määrien ilmoittamisvelvollisuus. Voimaan tulevan sääntelyn pe- rusteella alan toimijoiden hallinnollinen taakka ei merkittävästi lisääntyisi, jos verotus perustuisi näihin ravintoainetietoihin. Puutteena voidaan kuitenkin pitää sitä, ettei vastaavia ravintoainetie- toja vaadita irtomyynissä olevilta tuotteilta, samoin kuin sitä, ettei lisätyn sokerin määrää voida luotettavasti todeta pakkaustietojen perusteella.

Terveysperusteisessa verossa voidaan veron määrä asettaa tuotteen sisältämän ravintoainepitoi- suuden mukaan siten, että vero nousee haitallisen ravintoaineen määrän kasvaessa. Vero vaikut-

Valiokunnan lausunto StVL 6/2016 vp

taa tällöin paitsi hinnan kautta kuluttajien ostopäätöksiin myös teollisuuden tuotekehitykseen. Vero myös kohtelee eri tuoteryhmiä neutraalisti. Terveysperusteisella verolla on lisäksi mahdollista kannustaa hyödyllisten ravintoaineiden käyttöön.

Suomella on ravitsemukseen ja terveyteen liittyen kansainvälisesti hyvä maine muun muassa terveellisen kouluruokailun ja elintarviketeollisuuden tuotekehitysoasaamisen perusteella. Elintarviketeollisuus on pitkään kehittänyt entistä terveellisempiä elintarvikkeita yhtenä merkittävänä kilpailukeinona. Valiokunta katsoo, että terveysperusteisella verotuksella voidaan luoda lisäkannustimia tuotekehitykselle, joka tukee terveys- ja hyvinvointitavoitteita ja on samalla kansantaloudellisesti järkevää.

Valiokunta katsoo, että valmisteverotuksen kehittäminen terveysperusteiseksi tulee aloittaa pikaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa terveysperusteinen vero on syytä kohdistaa sokerin määrään elintarvikkeissa. Valiokunta esittää, että valtiovarainvaliokunta ehdottaa asiasta lausumaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

*että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausuman (**Valiokunnan lausumaesitys**).*

Valiokunnan lausumaesitys

Eduskunta edellyttää, että hallitus käynnistää välittömästi säädösvalmistelun elintarvikkeiden terveysperusteisen valmisteverotuksen kehittämiseksi.

Helsingissä 18.10.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Sanna Lauslahti kok
jäsen Anne Louhelainen ps
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Sari Raassina kok
jäsen Veronica Rehn-Kivi r

Valiokunnan lausunto StVL 6/2016 vp

jäsen Vesa-Matti Saarakkala ps
jäsen Annika Saarikko kesk
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Martti Talja kesk
varajäsen Sari Tanus kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen